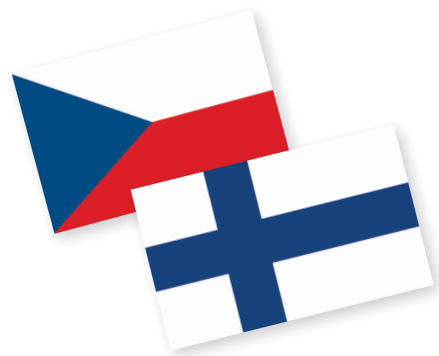

Näköala

TŠEKKIIN

Suomi-Tšekki-seura ry:n julkaisu 1/2024

Suomi-Tšekki-seura ry

www.suomi-tsekki-seura.fi
info@suomi-tsekki-seura.fi

Jäsenmaksu vuonna 2024: 25 e

64. vuosikerta

Näköala TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n viralinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1-2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille sekä yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:
Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:
Jari Aula, jariaula@gmail.com

Lehden toimituskunta:
Jari Aula, Heikki Larmola, Petteri Peuranen

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Taitto: Nina Närhi

Etukansi: Näkymä Vltavalle.
Kuva: Matti Rinne.

Takakansi: Pystytaidetta Prahan Újezdilla.
Kuva: Susan Grönholm.

Muut kuvat (ellei toisin mainittu): Wikipedia.

ISSN: 1459-420X

Painopaikka: Taktiili 2024

SISÄLLYS

Puheenjohtajan palsta s. 3

Jari Aula

Uutiskooste Tšekistä 1/2024 s. 4

Jari Aula ja Petteri Peuranen

Tšekki jääkiekon maailmanmestari 2024 – mursi kotikisakirouksen s. 8

Petteri Peuranen

Kafkan päiväkirjojen suomennos ilmestyi s. 10

Panu Turunen

Prahan neljä kuuluisaa defenstraatiota s. 16

Heikki Larmola

Huom! Jatkoa Heikki Larmolan Kaarle IV:tä käsittelevään artikkelikokonaisuuteen seuraa lehden myöhemmissä numeroissa!

Eva, Evuška s. 22

Eero Kettunen

© KUVA: PETTERI PEURANEN

Kubistinen katulyhty Prahan Jungmannovo náměstilla.

Jari Aula

Hyvät lukijat!

Suomi-Tšekki-seuran vuosikokous pidettiin 17.4.2024 etäyhteydellä. Sääntömääräinen kokous käsitteli ja hyväksyi seuran tilinpäätöksen mukaan lukien toimintakertomuksen vuodelta 2023 sekä vahvisti toimintasuunnitelman ja talousarvion vuodelle 2024. Hallitukseen valittiin uudelleen neljän kokoonpano eli **Jari Aula** (myös Näköala Tšekkiin -lehden päätoimittaja), **Lauri Vihma** (sihteeri), **Blanka Lemmetyinen** ja **Petteri Peuranen**.

Suomi-Tšekki-seura pyrkii mahdollisuuksien mukaan edistämään kulttuuri-, urheilu- ja muuta toimintaa Suomen ja Tšekin välillä. Seuran kotisivuilla ilmoitetaan Tšekkiin liittyvistä tapahtumista, joihin seuran jäsenet ovat lämpimästi tervetulleita. Kotisivuja on päivitetty kiitettävän aktiivisesti erinäisillä Tšekkiin liittyvillä uutisilla ja ajankohtaissisällöillä.

Seuran hallitus pitää hyvin tärkeänä sitä, että voimme jatkossakin julkaista Näköala Tšekkiin -lehtiä paperiversioina sisällös-

tä ja laadusta tinkimättä. Pyrimme edelleen siihen, että vuodessa ilmestyisi kaksi numeroa, vaikka lehdet saattavatkin olla vähentyneiden resurssien vuoksi joskus ohuempia kuin tähän saakka. Mielestämme on tärkeää pitää lehden avulla yhteyttä seuran jäseniin.

Toivomme, että seuraatte myös uutisia kotisivuillamme ja otatte yhteyttä seuran hallitukseen, jos teillä on ideoita, miten toimintaamme voidaan kehittää pienilläkin resursseilla. Tarvitsemme lisää aktiivisia jäseniä, jotka tuovat esiin toiveita ja uusia ajatuksia seuran toiminnasta.

Toivotan kaikille Suomi-Tšekki-seuran jäsenille mukavaa ja virkistävää loppukesää ja jo koittavaa syksyä!

Jari Aula

Uutiskooste Tšekistä 1/2024

Tiedot Tšekin Radion (Český Rozhlas)
uutiskoosteista

Kääntäneet ja toimittaneet Jari Aula ja Petteri
Peuranen

LUOTTAMUS SNĚMOVNAAN JA HALLITUKSEEN YHÄ HYVIN ALHAINEN, KANNATUS 21 %, PRESIDENTTI PYSYY YLI 50 %:SSA

Sněmovnaan (Tšekin edustajainhuone eli Tšekin parlamentin alahuone) ja nykyisen pääministeri **Petr Fialan** (ODS) hallitukseen luottaa ainoastaan 21 % kansasta, selviää Yleisen mielipiteen tutkimuksen keskuksen (Centrum pro výzkum veřejného mínění) tutkimuksesta. Sněmovnalla on siten kaikista julkisista perustuslaillisista instituutioista yhä alhaisin luotettavuus. Presidentti **Petr Paveliin** luottaa 55 % kansalaisista ja parhaan tuloksen saavat jälleen pormestarit ja kunnanvaltuustot, joihin uskoo kaksi kolmasosaa kansasta. Viime helmikuun tutkimukseen verrattuna tulokset eivät ole juuri muuttuneet.

Etenkin hallituksen ja edustajainhuoneen ar-

©KUVA: WIKIPEDIA

©KUVA: WIKIPEDIA

vio on edelleen selvästi huonommalla tasolla kuin se oli vuoden 2023 alussa.

TUTKIMUS OSOITTAI, ETTÄ TŠEKEILLÄ ON RISTIRIITAINEN SUHDE SÄHKÖ- AUTOIHIN

Tšekkien mielestä sähköautoihin liittyy ongelmia, mutta puolet olisi valmiita maksamaan uudesta keskitason autosta noin 100.000 kruunua (noin 12.000 euroa). He myös tunnustavat niiden myönteiset puolet. Huhtikuinen STEM/MARK-agenttuurin tutkimus osoittaa myös, että suurin osa tšekeistä ei ole koskaan ajanut sähköautolla ja hintoja täytyy merkittävästi alentaa, jotta niitä ostettaisiin enemmän. Kiintymyksen sähköautoihin ilmaisi tutkimuksessa vajaa viidennes vastaajista, 40 % ei pitänyt niitä mieluisina ja lopuilla ei ollut vahvaa mielipidettä suuntaan tai toiseen. Kuljettajana tai kanssamatkustajana sähköautoa oli kokeillut 22 % vastaajista. Sähköautojen kielteisinä puolina 87 % piti akkujen hävittämisestä aiheutuvia ympäristöhaittoja, 72 % vastaajista on huolissaan metallien puutteesta tuotannossa ja 70 % tutkimukseen osallistuneista ilmaisi pelkonsa korkeammasta tulipaloriskistä.

ULKOMAILLE KESÄLOMALLAAN AIKOO MATKUSTAA 50 % TŠEKEISTÄ, ENITEN ITALIAAN

Tänä vuonna kesä-lokakuun välisenä aikana 58 % tšekeistä aikoo matkustaa lomallaan ulkomaille. Useimmat käyvät Italiassa, Kroatiaassa tai Slovakiassa. Toisaalta yli neljäsosa ihmisistä matkustaa Tšekin tasavallassa ja joka kymmenes jää kotiin. Kesälomaan, siis liikenteeseen, majoitukseen, ruokailuihin ja huvituksiin tšekit suunnittelevat kuluttavansa keskimäärin 1494 euroa (noin 37.000 kruunua), mikä on vähiten Ipsos-agentuurin tekemään tutkimukseen osallistuneiden 21 maan vertailussa.

©KUVA: WIKIPEDIA

SENIORIKANSALAISTEN MÄÄRÄ TŠEKISSÄ TULEE OLEMAAN ODOTETTUA SUUREMPI

Senioreiden määrä tulee vuonna 2050 olemaan noin 200.000 suurempi kuin viisi vuotta sitten oletettiin – se voi ylittää 3,3 miljoonaa, ja on näin melkein miljoona enemmän kuin tällä hetkellä. Mikäli muutoksia eläkekertymään ei tehdä, vuosisadan puolivälin paikkeilla uhkaa tulla kriisi. Vanhuuseläkettä saa nyt suunnilleen 2,4 miljoonaa ihmistä. Määrä alkaa merkittävästi kasvaa, kun 1970-luvun "Husákin lasten" suuri joukko jää eläkkeelle.

EDUSTAJAINHUONE HYVÄKSYI KIISTELLYN ELÄKEUUDISTUKSEN YLI 30 TUNNIN NEUVOTTELUN JÄLKEEN

Edustajainhuone kannatti hallituksen esitystä laajemmista eläkkeiden muutoksista. Tämä edellyttää esimerkiksi eläkeiän nostamista nykyisen 65 vuoden rajan yläpuolelle elinajanodotteen pidentymisen mukaisesti. Kansanedustajien johdantokeskustelu kiistellystä uudistuksesta kesti 32 tuntia, mikä koostui enimmäkseen oppositioedustajien puheista. Edustajainhuoneen sosiaalivaliokunta hyväksyy nyt lakiesityksen. Ehdotetun kymmenen prosentin muutoksen pitäisi tulla voimaan ensi vuodesta alkaen ja niiden pitäisi hallituksen mukaan edistää eläkejärjestelmän kestävyttä.

VIIDENNES TŠEKKIIN TULLEISTA UKRAINAN-PAKOLAISISTA KÄRSII VAKAVASTA MASENNUKSESTA

Kaarlen yliopiston ja Tšekin tasavallan tiedeakatemian tiedemiesten tutkimuksesta selviää, että suunnilleen viidennes Ukrainan-pakolaisista kärsii vakavasta masennuksesta. Noin 45 % naisista arvioi terveydentilansa huonoksi. Tutkimuksen mukaan tähän vaikuttavat masennus sekä kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen tai avun ja työnhakuun liittyvät ongelmat.

©KUVA: WIKIPEDIA

ULKOMAALAISTEN MÄÄRÄ PRAHASSA ON LÄHES KUUSINKERTAISTUNUT VUOSITUHANNEN ALUSTA

Vuodesta 2001 vuoden 2022 loppuun mennessä on ulkomaalaisten määrä Prahassa kasvanut 61.000:sta 345.000:een. Ulkomaalaiset muodostavat siten suunnilleen neljänneksen pääkaupungin asukasluvusta, ilman heitä asukkaiden kokonaismäärä laskisi lievästi. Tämä selviää kaupunkisuunnittelu- ja kehitysinstituutin tutkimuksesta. Eniten Prahan ulkomaalaisista tulee Ukrainasta, Slovakiasta, Venäjältä ja Vietnamista. Analyysi perustuu oleskelulupia rekisteröivän ulkomaalaispoliisin tietoihin.

Analyysin mukaan vuoden 2022 lopussa Prahassa oli noin 170.000 ukrainalaista, 31.000 slovakia, 27.000 venäläistä, 15.000 vietnamlaista ja muiden kansallisuuksien edustajia 102.000. Eniten ulkomaalaisista on asiakirjojen mukaan 24-42-vuotiaita. Sitä vastoin vanhempia ikäluokkia on hyvin vähän. Ulkomaalaisia muuttaa Prahaan ensisijaisesti taloudellisista syistä, siis töihin tai opiskelemaan, ja tasokkaaseen kaupunkiympäristöön. Praha on ulkomaalaisille yksiselitteisesti houkuttelevin kaupunki (ja alue) Tšekissä.

Prahan ulkomaalaisväestö on analyysin mukaan nuorempaa kuin tšekkiläinen, keski-ikältään 35,5 vuotta, samalla kun Tšekin kansalaisten keski-ikä vuonna 2021 oli 42,9 vuotta.

PUOLALAINEN JUOMAYHTIÖ MASPEX OSTAA KARLOVY VARYN BECHEROVKAN

Puolalainen *Maspex*-ryhmä ostaa ranskalaiselta *Pernod Ricardilta* tšekkiläisen liköörivalmistajan *Jan Becherin* - *Karlovarská Bechervkan* (JBKB), ilmoitti yhtiö lehdistötiedotteessaan joulukuussa 2023. Kauppahintaa ei kerrottu. *Maspex* on suurin yksityinen yritys elintarvikesektorilla Puolassa ja yksi suurimmista Keski- ja Itä-Euroopassa. *Maxpexin* yhteisomistaja ja johtaja **Krzysztof Pawiński** sanoi, että *Bechervka* vahvistaa yhtiön asemaa

Tšekissä ja Slovakiassa. "Nykyään se on toisella sijalla yrtiliköörisektorilla Tšekin tasavallassa. Meille on hyvin tärkeää, että kyse on merkistä, jolla on rikkaat perinteet, ja joka on toiminut keskeytyksettä vuodesta 1807," johtaja sanoi.

Yhtiöllä *Jan Becher* - *Karlovarská Bechervka* on yli 200-vuotiset perinteet. Sen perusti **Becherin** perhe vuonna 1807, perheyhtymisenä. *Bechervka* rekisteröitiin vuonna 1922 suojatuna tuotemerkkinä. Osakeyhtiön status sillä on ollut vuodesta 1994. Vuonna 2001 saatettiin loppuun yksityistämismuutos, ja yhtiö siirtyi ranskalaisen *Pernod Ricardin*, maailman toiseksi suurimman alkoholijuomien valmistajan omistukseen.

©KUVA: WIKIPEDIA

PRAHASTA TULOSSA JÄLLEEN TURISMIKESKUS - VIERAILIJOIDEN MÄÄRÄ LISÄÄNTYI VUODESSA 28 %

Tšekin pääkaupungissa vieraili 5,45 miljoonaa turistia vuonna 2023. Suurimman osan turistijoukosta muodostavat ulkomaalaiset, kotimaisia oli vain 22 %. Kolmella ensimmäisellä vuosineljänneksellä aasialaisten turistien määrä kaksinkertaistui edellisvuoteen verrattuna, ilmoitti *Prague City Tourism*, joka vastaa pääkaupungin matkailusektorista.

PCT:n edustajan **Klára Janderová** mukaan turistien kokonaismäärä lisääntyi vuodessa 28 %:lla, mutta myös turistien koostumus ja heidän vierailunsa tavoitteet ovat muuttuneet. Yhä useammat suuntaavat kaupunginosiin suojelun ulkopuolelle. Syynä tähän voi olla uuden turistikortin käyttöönotto. Tulevana vuotena PCT haluaa syventää yhteistyötä Pra-

han Václav Havelin lentokentän ja *CzechTourism*-agentuurin kanssa.

VAKAVA JUNAONNETTOMUUS PARDUBICESSA

Pardubicen rautatieasemalla sattui kesäkuun alussa yksi viime vuosien pahimmista junaonnettomuuksista, jossa sai surmansa neljä ihmistä ja loukkaantui yli 20. Ukrainan Čopiin (Slovakian ja Unkarin rajalla Taka-Karpatian alueella) matkalla ollut *RegioJet* -yhtiön yöjuna kyydisään 380 matkustajaa törmäsi vastaantulevaan tavarajunaan Pardubicen ratapihalla. Tekninen vika tai inhimillinen erehdys johti katastrofiin. Ilmeisesti matkustajajuna ajoi päin punaista stop-merkkiä. Ainakin yksi veturin jälkeinen vaunu suistui kiskoilta ja murskautui osittain.

JAKUB VADLEJCH KEIHÄÄNHEITON EUROOPAN MESTARI

Yleisurheilun EM-kisojen viimeisenä iltana (12.6.) Rooman olympiastadionilla 33-vuotias prahalainen **Jakub Vadlejch** varmisti viimeisellä heitollaan Tšekin joukkueelle ainoaksi jääneen mitalin. Uuden Euroopan mestarin keihäs kantoi tulokseen 88,65 metriä, jolla Saksan **Julian Weber** jäi hopealle (85,94), myös Suomi joutui tyytymään Roomassa vain yhteen mitaliin **Oliver Helanderin** tullessa pronssille tuloksella 85,75.

Dukla Praha edustava Jakub Vadlejch on aiemmin saavuttanut Tokion olympialaisissa 2021 hopeaa tuloksella 86,67, MM-kisoista hänellä on hopeaa Lontoosta 2017 ja pronssia Yhdysvaltain Eugenesta 2022 ja Budapestista 2023. Rooman EM-kullan lisäksi Vadlejch sai hopeamitalin Münchenissä 2022.

Vadlejchilla on vielä paljon tekemistä ohittaakseen henkilökohtaisen valmentajansa **Jan Železnýn** saavutukset: kolminkertainen olympiavoittaja, kolminkertainen maailmanmestari, myös ME-tulos (98,48) on hänen nimissään vuodelta 1996.

©KUVA: WIKIPEDIA

NAISTEN KAKSINPELIN VOITTO WIMBLEDONISSA JÄLLEEN TŠEKKIIN

Naiset ovat pelanneet Wimbledonin ruohokentillä vuodesta 1884 alkaen - miesten turnaus järjestettiin ensimmäisen kerran 1877 - maailmansodat ja koronapandemia ovat aiheuttaneet yhteensä 10 välivuotta. Vuoden 2024 turnaus oli naisille siis 130:s, jonka voitti **Barbora Krejčíková** seitsemäntenä Tšekin edustajana. **Martina Navrátilová** toi voiton kahdesti 1978-79 Tšekkoslovakialle ja **Petra Kvitová** 2011 ja 2014 Tšekille; lisäksi yhden voiton ovat saavuttaneet **Jana Novotná** 1988 ja **Markéta Vondroušová** 2023. Miesten sarjan ainoat tšekkoslovakialaiset voittajat ovat **Jaroslav Drobný** 1954 ja **Jan Kodeš** 1973.

Brnossa 18.12.1995 syntynyt Krejčíková on ollut menestyksekkäämpi nelin- kuin kaksinpelissä: vuosina 2018-23 hän on voittanut kahdesti nelinpelin Australian ja Ranskan avoimissa ja Wimbledonissa sekä kerran Yhdysvaltain avoimissa. Kaksinpelissä Wimbledonin voitto oli toinen *Grand Slam*-turnauksista Ranskan avoimen 2021 jälkeen. Palkintorahoja Krejčíková on tienannut urallaan yhteensä reilut 14,5 miljoonaa dollaria, Wimbledon-voitosta 2,7 mil.punttaa (lähes 3.2 M€). Finaalissa hän voitti Italian **Jasmine Paolinin** erin 2-1 (6-2,2-6,6-4).

Tšekki jääkiekon maailmanmestari 2024 – mursi kotikisakirouksen

Petteri Peuranen

Ensimmäiset nykymuotoiset MM-kisat (huipenuksena kahdeksan parhaan maan pudotuspeilit) järjestettiin Prahassa ja Bratislavassa vuonna 1992, jolloin Suomi saavutti ensimmäisen MM-mitalinsa, hopean (finaalitappio Ruotsille 2-5; Tšekkoslovakialle pronssia). Tämän vuoden turnaus oli kolmas kerta (aiemmat 2004 ja 2015) Prahan O2-areenalla ja Ostravassa. Suomelle eivät ole nämä Tšekin-kisat olleet erityisen menestyksekkäitä: joka kerta puolivälierätappio ja sijoitus 5-8.

Järjestämään kohdalla voidaan puhua jonkinlaisesta "kirouksesta", sillä niin harvinaista ja vaikeaa on voittaa maailmanmestaruus kotikisoissa: Tšekkoslovakia voitti Prahassa 1985 ja Neuvostoliitto Moskovassa 1986, minkä jälkeen piti odottaa peräti 27 vuotta Ruotsin kultajuhlia Tukholmassa 2013. Upouudella Tampereen Nokia-areenalla oli Suomen vuoro 2022, ja nyt Tšekki sai mestaruuspokaalin Prahassa, jossa on aina lyöty MM-kisojen aikaisemmat yleisöennätykset. Kisojen 64 ottelua seurasi yhteensä lähes 800.000 katsojaa, ottelukeskiarvo noin 12.500, hallien täyttöaste niin Prahassa kuin Ostravassa oli noin 92%. Tšekin kaikki 10 ottelua O2-areenalla olivat loppuunmyytyjä, 17.413 katsojaa. Kenties seuraavissa Tšekin-kisoissa - 8-9 vuoden päästä - "ennätystehtailu" jatkuu, sillä kisojen kakoskaupuki Ostrava (9100 katsojaa) vaihtunee Brnohon, jossa rakennetaan uutta 13.000 katsojan jättiareenaa (valmistuu vuonna 2026).

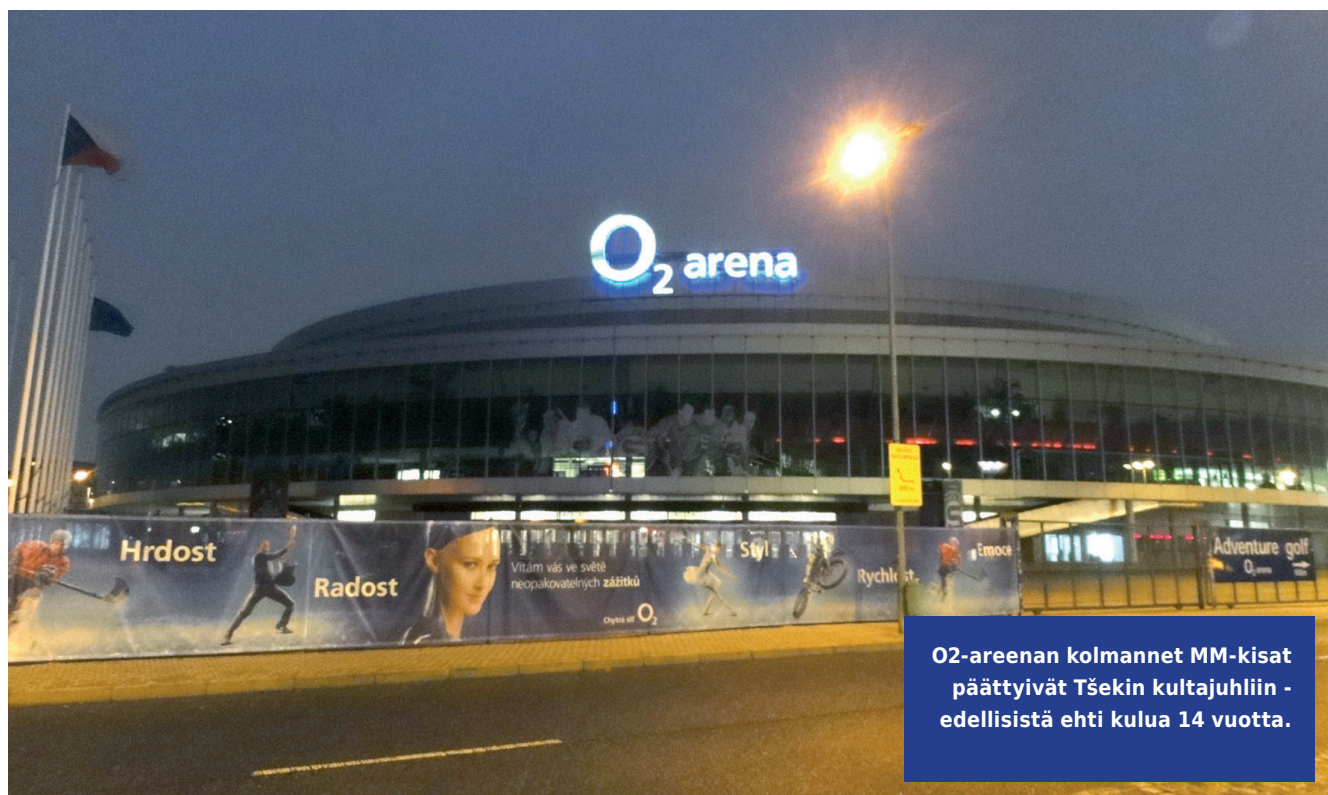
©KUVA: WIKIPEDIA

David Pastrňák pelaa NHL-joukkue Boston Bruinsissa.

Kari Jalosen valmennuksessa Tšekki voitti pronssia Tampereella 2022, mutta viime vuoden pettymys, putoaminen puolivälierissä, johti potkuihin. Uuden päävalmentajan **Radim Rulíkin** johdolla tuli heti täysosuma, edellinen maailmanmestaruus on Kölnin-kisoista 2010. Vuosina 1993-2012 Tšekki voitti kultaa 1996, -99, 2000, -01, -05 -10; hopeaa 2006, pronssia 1993, -97, -98, 2011 ja -12. Menestysvuodet täydentää lisäksi olympiakulta Naganosta 1998.

Kisat alkoivat 10. toukokuuta ottelulla Suomi-

Tšekki, 0-1 voittomaalikisan jälkeen, alkusarjan ainoat tappiot Tšekki kärsi Sveitsille 1-2 vl, ja Kanadalle jatkoajalla 3-4, voitot Norjasta 6-3, Tanskasta 7-4, Itävallasta 4-0, Iso-Britanniasta 4-1. Puolivälierässä Tšekki voitti USA:n niukasti 1-0, välierässä taipui pronssijoukkue Ruotsi 7-3. MM-finaalissa 26. toukokuuta Sveitsi hävisi Tšekille 0-2, voittomaalin teki päätöserän puolivälissä NHL-tähtivahvistus **David Pastrňák**. Kisojen tähtistökentälliseen mestarijoukkueesta valittiin maalivahti **Lukáš Dostál** ja hyökkääjä **Roman Červenka**.

Tuhannet ihmiset juhlivat maailmanmestaruuden voittoa Tšekin jääkiekkomaajoukkueen kanssa Prahassa. Monet fanit pukeutuivat jääkiekkopaitoihin ja Tšekin lippuihin tai maalasivat kasvoilleen Tšekin kansallisvärejä. Torstaina 30.5. presidentti **Petr Pavel** otti jääkiekkjoukkueen vastaan Prahan linnassa. Presidentti vieraili useissa Tšekin joukkueen otteluissa ja onnittelipelaajia henkilökohtaisesti mestaruudesta heti sunnuntain finaalin jälkeen. Vedonvälittäjien mukaan Prahassa ja Ostravassa pelatut jääkiekon MM-kisat toivat ennätys

Seuraavat MM-kisat pelataan Ruotsissa ja Tanskassa 9.-25. toukokuuta 2025; A-lohko ja mitaliottelut Tukholman Globenissa, jossa Suomi voitti ensimmäisen maailmanmestaruutensa tasan 30 vuotta sitten, kisaisäntien ja Suomen lisäksi myös Itävalta, Kanada Ranska, Latvia, Slovakia ja Slovenia pelaavat Globenissa. Tšekin fanit voivat suunnitella matkoja Herningin Jyske Bank Boxen -areenalle, jossa mestarit kohtaavat isäntä-Tanskan, Saksan, Kazakstanin, Norjan, Sveitsin, USA:n ja Unkarin.

määrän vetoja 2,9 miljardia kruunua, ja finaaliottelu Sveitsin kanssa oli kotimaan television katsotuin ohjelma lähes kahteen vuoteen. Mestaruus nosti myös ravintola- ja hotellimyyntiä.

Juutalainen raatihuone on rakennettu 1763-1765 ja uudesta kuvasta päätellen talo on edelleen hyvässä kunnossa.

Kafkan päiväkirjojen suomennos ilmestyi

Franz Kafka: Päiväkirjat
1909-1923.
Suom. Panu Turunen.
Sammakko Kustannus,
Turku 2024.
Suomennos ilmestyi
toukokuussa.

Panu Turunen

Kafkan päiväkirjoja on säilynyt jälkipolville 12 vihkoa ja yksi irtolehtikansio. Kirjailijan ystävä **Max Brod** julkaisi otteita näistä päiväkirjoista ensimmäisen kerran Prahassa vuonna 1937 teoksessa *Tagebücher und Briefe*. Mutta tämä Brodin toimittama teos on melko suppea valikoima, eikä suomennos perustu tähän teokseen. Mainittakoon, että teos on Helsingin yliopiston kirjaston Kaisa-talon kokoelmassa.

Schocken Books, joka oli toiminut aikaisemmin Berliinissä nimellä *Schocken Verlag*, kustansi päiväkirjojen täydellisen laitoksen New Yorkissa vuonna 1949, ja seuraavana vuonna saksalainen kustantaja *S. Fischer* julkaisi päiväkirjat Frankfurt am Mainissa.

Max Brod oli kuitenkin editoinut Kafkan päiväkirjatekstiä jonkin verran. Brod karsi pois sellaisia päiväkirjamerkintöjä, jotka olivat hänen mielestään liian fragmentaarisia. Itävallansaksalaisia ilmauksia sekä prahalaisia sanontoja Brod korvasi vastaavilla saksan kirjakielen ilmauksilla, koska arveli, että liian outo saksan kieli voi karkottaa lukijoita. Brodin kuoleman (1968) jälkeen Kafka-tutkijat alkoivat keskustella siitä, olisiko syytä julkaista kriittinen

Kafkan syksyllä
1912 kirjoittama
kertomus
"Tuomio"
julkaistiin
Leipzigissä.

editio, joka sisältäisi Kafkan alkuperäiset tekstit sellaisina kuin ne ovat käsikirjoituksissa ("in der Fassung der Handschrift"). Tarkistettuun editioon liitettäisiin myös tutkijoiden kirjoittamat selitykset. Näin päätettiin tehdä, ja kriittinen editio alkoi ilmestyä 1980-luvulla.

Meillä Suomessa lukijat voivat vertailla Brodin edition ja kriittisen edition eroja lukemalla kahta kirjaa: Kafkan teoksia *Amerikka* (suom. Elvi Sinnero, 1965) ja *Mies joka katosi* (suom. Markku Mannila, 2000). Kafkan esikoisromaanin käsikirjoituspinnalla ei ollut otsikkoa. Brod keksi sille nimen *Amerikka*, mutta myöhemmin Kafkan papereista löytyi nimi *Der Verschollene*. Näin ollen Kafkan uusina painoksina eri maissa ilmestyvän romaanin nimi ei ole enää *Amerikka*, vaan kirjalla on uusi nimi ja se sisältää alkuperäisen käsikirjoituksen lyhentämättömän tekstin.

Kun suomensin Kafkan päiväkirjat, käytössäni oli tietysti Kafkan koottujen teosten kriittinen editio.

Suomeksi on aikaisemmin suomennettu vain lyhyitä otteita päiväkirjoista.

On kiinnostavaa huomata, että päiväkirjat on ruotsinnettu kahdesti: Brodin editio ruotsinnettiin vuonna 1986 ja kriittinen editio vuonna 2008.

Kafkan omaperäinen tapa pitää päiväkirjaa

Kirjailija kirjoitti päiväkirjavihkoihinsa päiväkirjoille tyypillisten, arkipäivän tapahtumia kirjaavien merkintöjen lisäksi monenlaisia muita tekstejä. Hän kirjoitti muistiin, millaisia unia oli nähnyt, hän kirjoitti novellien alkuja, jopa kokonaisia novelleja, kirjeluonnoksia jne.

Jotkut päiväkirjamerkinnot ovat lyhyitä, aforismin tyyppisiä. Joskus, esimerkiksi kuvatessaan kotirintaman tunnelmia maailmansodan aikana, hän intoutuu kirjoittamaan pitkiä tekstejä. Ennen kuin kerron päiväkirjamerkinnoista tarkemmin, on hyvä tietää, mitä Kafka ajatteli kirjallisuudesta ennen kuin alkoi kirjoittaa päiväkirjaansa.

Kafka vuosina 1904-1908

Vuodelta 1904 on säilynyt Kafkan kirje ystävälleen **Oskar Pollakille**. Se kertoo, mitä kirjailijan urasta haaveileva kolmannen vuoden oikeustieteen opiskelija ajatteli kirjallisuudesta:

”Uskon, että pitäisi lukea ylipäänsä vain sellaisia kirjoja, jotka pistelevät ja puraisevat lukijaa. Jos kirja, jota luemme, ei herätä meitä nyrkinkulla kalloon, minkä tähden lukisimme kirjan? Jotta se tekisi meidät onnelliseksi, niin kuin kirjoitat? Herran tähden, olisimmehan onnellisia, vaikka meillä ei olisikaan kirjoja, ja sellaisia kirjoja, jotka tekevät meidät onnellisiksi, voisimme tiukan paikan tullen kirjoittaa itse... Kirjan täytyy olla kirves, jolla murretaan sisällämme olevaa jäätynyttä merta. Niin uskon.”

Kafka valmistui juristiksi 1906 ja suoritti tuomioistuinharjoittelun 1907. Ura tapaturmavakuutusyhtiössä alkoi 1907 ja ensimmäiset lyhyet kertomuksensa hän julkaisi *Hyperion*-lehdessä vuonna 1908.

Eniten päiväkirjamerkintöjä on vuosilta 1909-1912

Kafka oli 26-vuotias alkaessaan pitää päiväkirjaa syksyllä 1909. Aikaisemmin arveltiin, että ensimmäiset, päiväämättömät päiväkirjamerkinnot olisivat vuodelta 1910. Kirjallisuustieteilijät ovat kuitenkin saaneet selville, että ne on kirjoitettu kesällä 1909. Kun Kafka pääsi vauhtiin, hän piti päiväkirjaa ahkerasti. Päiväkirjamerkinnoista noin puolet (n. 250 painettua sivua) on kirjoitettu vuosina 1909-

©KUVA: WIKIPEDIA

Tatranské-Matliaryn parantolan potilaita ja henkilökuntaa vuonna 1921. Istumassa vasemmalta: Margarete Bugsch, hammasteknikko Glauber, vähän taaempana Susanne Galgon (”nuori talonpoikaisnainen”), tuntematon, Kafka ja Ilonka Roth. Takarivissä seisoo Robert Klopstock, josta tuli Kafkan ystävä.

1912. Noin kaksi viidesosaa merkinnöistä on vuodelta 1913-1917 ja vain yksi kymmenesosa kirjasta kertoo kirjailijan viimeisistä elinvuosista. Vuosina 1918 ja 1924 Kafka ei tehnyt päiväkirjamerkintöjä.

Kerron Kafkan päiväkirjoista aikajärjestyksessä.

Juristi ja aloitteleva kirjailija (1909-1912)

Päiväkirjoista käy ilmi, että Kafka oli nuorena täynnä tarmoa, kävi monenlaisissa tilaisuuksissa, tarkkaili ihmisiä ja kehitti kykyään panna merkeille pieniäkin yksityiskohtia ihmisten käyttäytymisessä. Hän oli erityisen kiinnostunut uusista aatteista ja elämäntavoista: hän luopui lihansyönnistä, kuunteli esitelmää antroposofiasta, sosialismista ja muista tuon ajan ilmiöistä. Kun **Rudolf Steiner** vieraili esitelmäkiertueellaan Prahassa, Kafka kävi kuuntelemassa Steinerin esitelmän ja varasi sen jälkeen ajan kahdenkeskiseen keskusteluun Steinerin kanssa tämän hotellissa. Päiväkirjan kuvaus tapaamisesta on aikamoisen hauska.

Syksyllä 1911 Prahassa vieraili jiddišinkielinen teatteriseurue Itävalta-Unkarin Lembergistä, joka tunnetaan nykyään Ukrainan kaupunkina nimeltä Lviv. Kafka ihastui tämän teatteriseurueen omaperäiseen musiikkiteatteriin ja kirjoitti päiväkirjaansa pitkiä selostuksia ja arvioita näytelmistä ja näyttelijöistä. Esimerkiksi 5.10.1911 Kafka merkitsi päiväkirjaansa:

”Monien laulujen aikana tunsin monta kertaa poskieni värähtelevän, esim. kun esitettiin laulu ‘Jüdische Kinderloch’ [Juutalainen lapsukainen] ja katsoessani näyttämöllä esiintyvää naista, joka on puoleensavetävä, koska hän on juutalainen ja me katsojat olemme juutalaisia. Emme kaipaa kristittyjä emmekä ole uteliaita heistä. Virkamies on ainoa kristitty salissa lukuun ottamatta tarjoilijaa ja kahta näyttämön vasemmalla puolella seisovaa palvelustyttöä...”

Itävalta-Unkarin kaikissa julkisissa tilaisuuksissa piti olla läsnä virkamies, joka varmisti, että lakia noudatettiin.

Prahan jälkeen teatteriseurue kiersi Prahan ympäristössä. Teatterin ohjaajan ja näyttelijän **Jitzchak**

Löwyn kunniaksi sekä kerätäkseen rahaa seurueelle Kafka järjesti helmikuussa 1912 juutalaisen teatteri-illan Juutalaisella raatihuoneella (Jüdisches Rathaus, Židovská radnice). Kafka avasi tilaisuuden pitämällä esitelmän jiddišin kielestä. Näyttelijät lausuvat runoja ja lauloivat lauluja.

Kafka kirjoitti päiväkirjaansa 25.2.1912:

”Hyödyllistä: olen iloinen Löwystä ja luotan häneen, esitelmäni aikana tietoisuuteni oli ylpeä... voimakas ääni, muistin toiminta vaivatonta... Tässä ilmaantui voimia, joihin turvautuisin mielelläni, jos ne vain olisivat pysyvämpiä.”

Oman tyylinsä löytänyt kirjailija (1912-1917)

Syyskuu 1912 oli Kafkan kirjailijan uralla käännetekävä. Hän kirjoitti silloin kertomuksensa ”Tuomio” ja ilahtui suuresti siitä, että kertomus onnistui niin hyvin. Päiväkirjaansa hän kirjasi tuntemukseensa sen jälkeen, kun kertomus oli valmis. Tässä ote päiväkirjasta syyskuulta:

”Tämän kertomuksen ‘Tuomio’ kirjoitin yhtäjaksoisesti 22. ja 23. päivän välisenä yönä kello kymmenestä illalla kello kuuteen asti aamulla. Sain tuskin vedettyä istumisesta jäykistyneet jalani esiin pöydän alta. Kauhea rasitus ja ilo siitä, miten kertomus kehittyi silmieni edessä niin kuin olisin puskenut eteenpäin vettä vastaan. Monta kertaa tänä yönä raahasin koko taakkaani selässäni. Kuinka on mahdollista uskaltaa kertoa kaikki, kuinka kaikille, jopa oudoimmillekin mieleenjuolahduksille on valmistettu suuri tuli, jossa ne tuhoutuvat ja heräävät henkiin. Kuinka ikkunan edessä alkoi sinertää. Raitiovaunu kolisteli. Kaksi miestä käveli sillan yli. Katsoin kelloa viimeisen kerran kello kahden aikaan.”

Usein luullaan, että Kafka ei ollut kunnianhimoinen kirjailija, vaan piti matalaa profilia ja kirjoitti lähinnä pöytälaatikkoon. Päiväkirjat osoittavat tuon luulon vääräksi. Kafka pyrki aktiivisesti verkostoitumaan kirja-alan tärkeiden toimijoiden - kustan-

tajien ja kirjallisten aikakauslehtien – kanssa. Ne kirja-alan toimijat, joiden kanssa hän oli kirjeenvaihdossa, toimivat Saksassa: Leipzigissa, Münchenissä ja Berliinissä. Kafka pyrki vakavissaan Saksan kirjamarkkinoille ja vieraili Saksassa melko usein. Esimerkiksi kertomus 'Tuomio' julkaistiin Leipzigissa, joka oli silloin kirja-alan tärkein kaupunki Saksassa. Siellä oli paljon kustantajia ja kirjapainoja, ja lukijat seurasivat tarkasti, mitä Leipzigissa ilmestyi.

Vaikka Kafkan lukijakunta ei ollut suuri, häntä arvostettiin. Kafkan toive kirjailijan urasta Saksassa epäonnistui, koska rajat menivät kiinni, kun maailmansota alkoi.

Ennen maailmansotaa Kafka matkusti Saksaan myös huvimatkoille, mm. Dresdeniin ja sen esikaupunkiin Hellerauhun, joka oli Saksan ensimmäinen puutarhakaupunki. Päiväkirjamerkinnot kertovat, että matkat eivät aina sujuneet suunnitellusti. Kafka kirjoitti 30.6.1914:

"Hellerau ... yhdessä Pickin kanssa. Käyttäydin kauhean huonosti. En osannut kysyä, en vastata, en liikkua, hädin tuskin kykenin katsomaan silmiin. ... Seuraavana aamuna saavuini liian myöhään metsämajataloon (Felice on soittanut turhaan); päätin, että en matkusta Berliiniin, vaan Leipzigiin; turha matka; erehdyin menemään paikallisjunaan; Lasker-Schüler varaa Werfelin itselleen; älytön käynti näyttelyssä; lopulta, Arco-kahvilassa matkan päätteeksi, muistutin ihan järjettömästi Pickiä eräästä vanhasta velasta."

Päiväkirjoissaan Kafka kertoo myös kohtaamistaan tavallisista ihmisistä. Yksi heistä oli **Emil Kafka**, kaksi vuotta Franz Kafkaa vanhempi sukulainen, joka oli lähtenyt siirtolaiseksi Amerikkaan vuonna 1904 ja asui Chicagossa. Kirjailija kirjoitti päiväkirjaansa 9. joulukuuta 1914:

"Tapaaminen Chicagossa asuvan Emil Kafkan kanssa. Hän on melkein liikuttava. Kuvailee rauhallista elämäänsä. Tavaratalossa kello kahdeksasta aamulla puoli kuuteen illalla. Tarkistaa lähetykset tekstiiliosastolla. 15 dollaria viikossa. 14 päivää lomaa, siitä yksi viikko palkallinen, viiden vuoden kuluttua täydet kaksi

viikkoa palkallista lomaa. Silloin kun tekstiiliosastolla oli hiljaista, hän oli apuna polkupyöräosastolla. Päivässä myydään 300 polkupyörää. Eräässä tukkukaupassa on 10000 työntekijää. Asiakkaita hankitaan luetteloita lähettämällä. Amerikkalaiset vaihtavat mielellään työpaikkaa, kesäisin he ylipäänsä eivät hakeudu kovinkaan innokkaasti töihin, mutta Emil ei mielellään vaihda työtä, hän ei ymmärrä, mitä hyötyä siitä olisi, siinä menee hukkaan aikaa ja rahaa. Hänellä on ollut tähän mennessä kaksi työpaikkaa, molemmissa viiden vuoden pesti, ja töihin palatessaan – hän voi olla lomalla niin pitkään kuin haluaa – hän jatkaa taas samoissa tehtävissä, hänelle on aina käyttöä, tosin aina pärjätään myös ilman häntä. Iltaisin hän on yleensä kotona, pelaa tuttujen kanssa skatia; huvin vuoksi joskus tunti elokuvissa, kesällä kävelyt, sunnuntaisin retki järven rannalle. Hän varoo menemästä naimisiin, vaikka on jo 34-vuotias, koska amerikkalaiset menevät usein naimisiin vain erotakseen, mikä heille on hyvin yksinkertaista, mutta miehelle hyvin kallista."

On mahdollista, että keskustelulla Emil Kafkan kanssa oli vaikutusta Franz Kafkan romaaniin *Amerikka*.

Päiväkirjoihin sisältyy monia pohdiskeluita kirjailijan työstä. Elokuussa 1914 Kafka teki merkinnän, joka hienosti valaisee sitä, miten hän koki työnsä kirjailijana:

"Kirjallisuuden näkökulmasta kohtaloni on hyvin yksinkertainen. Halu unenomaisen sisäisen elämäni kuvaamiseen on työntänyt kaiken muun toisarvoiseksi, ja tuo kaikki muu on surkastunut kauhealla tavalla eikä lakkaa surkastumasta. Mikään muu ei voi koskaan tuottaa minulle tyydytystä."

Maailmansota alkoi 1914. Alkusyksyn 1914 kutsunnoissa Kafka vapautettiin palveluksesta toistaiseksi huonokuntoisuuden ja alipainon takia. Mutta vain toistaiseksi. Seuraavien kutsuntojen lähestyessä Kafka ilmoitti työnantajalleen, että haluaa lähteä sotimaan, koska muutkin menivät. Mutta silloin esimies sanoi

Kafkalle, että se ei käy. Esimies ilmoitti kutsuntaviranomaisille, että Kafkan työpanos oli tapaturmavakuutusyhtiölle välttämätön. Valtio oli nimittäin määrännyt tapaturmavakuutusyhtiöt hoitamaan paperisotaa, jota tarvittiin, kun vammautuneet sotilaat palasivat kotiin. Tapaturmavakuutusyhtiöiden työntekijät tulkitsivat lakia ja ilmoittivat kotiinpalaaville vammautuneille, millaiseen korvaukseen he olivat oikeutettuja. Kafkan tehtävänä oli tämän lisäksi selvittää, mihin vammautuneita sotilaita voitiin lähettää kuntoutukseen.

Päiväkirjoissa kerrotaan kiinnostavasti maailmansodasta kotirintaman näkökulmasta.

Syrjäänvetäytyvä kirjailija (1917-1924)

Syksyllä 1917 Kafka joutui kuulemaan pahan diagnoosin: hän oli sairastunut tuberkuloosiin. Tästä alkoi uusi elämänvaihe, jossa sairauslomat, paremman

terveydentilan jaksot ja parantolajaksot vaihtelivat. Sairauden alkuvaiheissa Kafka kuntoutui jonkin verran ja palasi välillä taas töihin. Keväällä 1922 hän siirtyi sairaseläkkeelle.

Tosin, päiväkirjaan Kafka kirjoitti sairaudestaan vain vähän. Hänen kirjeenvaihtonsa kertoo siitä enemmän.

Silloin tällöin hän merkitsi muistiin näkemiään unia. Syyskuussa 1917 hän näki unta ystävästään **Franz Werfelistä**, joka toimi tuolloin tiedotusupseerina Wienissä:

”Werfeliä koskeva uni: hän kertoi tönäisseensä sattumalta jotain miestä kadulla Ala-Itävallassa, jossa hän nykyään oleskelee, minkä jälkeen mies haukkui hänet pataluhaksi. En muista kaikkia sanoja, tiedän vain, että mies käytti sanaa ’barbaari’ (maailmansodasta kirjoitetussa käytetty sana) ja että viimeiset sanat olivat ’te proletaarinen Turch!’ Mielenkiintoinen muodoste: Turch on turkkilaista tarkoittava muresana, ’turkkilainen’ on haukkumasana, joka on ilmeisesti ikivanha, siltä ajalta kun oliin sodassa turkkilaisia vastaan ja nämä piirittivät Wieniä, ja siihen lisättiin unessa sana ’proletaarinen’. Luonnehtii oivallisesti haukkujan yksinkertaisuutta ja takapajuisuutta, koska nykyään nämä sanat eivät ole, ei ’proletaarinen’ eikä ’turkkilainen’, varsinaisia haukkumasanoja.”

Lokakuussa 1921 Kafka pohdiskeli:

”Voidaan aivan hyvin ajatella, että elämän ihanuus kaikessa rikkaudessaan on aina valmiina jokaista varten, mutta piilossa, jossain syvällä, näkymättömissä, hyvin kaukana. Mutta se on siellä, ei vihamielisenä, ei vastentahtoisena, ei kuurona. Jos sitä kutsuu valiten sanansa oikein, silloin se tulee. Tällaista on taikuus, joka ei luo, vaan kutsuu.”

Kafkan päiväkirjat tarjoavat kiehtovan näkymän hänen ajatusmaailmaansa ja luovaan työhönsä. Kirjailija kertoo kiinnostavia tarinoita ystävistään, tuttavistaan, sukulaisistaan, 1900-luvun alun ilmiöistä ja Prahasta.

©KUVA: WIKIPEDIA

Milena Jesenská oli toimittaja, kääntäjä ja kirjailija, joka alkoi kääntää Kafkan kertomuksia 1919. Hän ja Kafka ystävästyivät 1920.

Prahan neljä kuuluisaa defenestraatiota

Prahan toinen defenstraatio vuonna 1483

Jatkoa edellisestä numerosta

Heikki Larmola

Useat historian tutkijat eivät pidä merkitykseltään Prahan vuoden 1483 kansannousua ja levottomuuksia kuuluisampien defenstraatioiden veroisena tapahtumana. Eihän se oikeastaan ratkaissut mitään, eikä se laukaissut mitään uudenlaista valtataistelua itäisessä Keski-Euroopassa puhumattakaan yleiseurooppalaisesta sodasta. Se jäi katolisten ja hussilaisten utrakvistien paikalliseksi konfliktiksi.

Niinpä se on yleensä jäänyt tuntemattomaksi. Useimmiten kuulee puhuttavan 30-vuotisen sodan puhkaissutta Prahan neuvosherrojen ulosheittoa Hradčany'n linnan ikkunasta toukokuun lopulla vuonna 1618 Prahan toisena defenestraationa. Mutta ulosheitto kuin ulosheitto: hussilaiset kansanjoukot ryntäsivät Vanhan- ja Uudenkaupungin sekä Malá Stranan raatihuoneille 24.9.1483, ja heittivät joko valtaapitäneet neuvosmiehet ikkunasta ulos, vangitsivat heidät tai tappoivat muuten. Kyseessä oli siis väestön enemmistönä olevien hussilaisten utrakvistien paikallinen vallankaappaus katolisilta neuvosmiehiltä Böömin kuningaskunnan pääkaupungissa kuninkaan ollessa poissa sieltä. Vasta pari vuotta myöhemmin (1485) päästiin sopimaan väliaikaisesta uskonrauhasta 31 vuodeksi, ja molemmat kirkkokunnat legitimoitiin ainakin täksi ajaksi.

Jo vuonna 1436 oli saavutettu jonkinlainen

©KUVA: WIKIPEDIA

Sigismund von Luxemburg hallituskautensa alussa 1433. Pisanello.

kompromissi Baselissa hussilaisten utrakvistien ja katolisten välillä. Hussilaisten jyrkempi ja vallankumouksellinen suuntaus taboriitit olivat utrakvisteille ja katolisille Lipanyssa vuonna 1434 käydyssä taistelussa menettäneet kokonaan asemansa ja vaikutusmahdollisuutensa. Niinpä maltilliset hussilaiset saattoivat pari vuotta Lipany'n taistelun jälkeen päästä jonkinlaiseen kompromissiin. Se tunnetaan latinalai-

sella nimellä *Compactata*, jonka hyväksyivät sekä Böömin kuninkaaksi vihdoinkin hyväksytty, saksalais-roomalaisen valtakunnan keisari **Sigismund von Luxemburg**, että Tšekin kuningaskunnan ja Moravan markkreivikunnan valtiopäivät Jihlavassa. Sen mukaan ehtoollisviiniä leivän lisäksi voitiin hussilaisten toiveiden mukaisesti tarjoilla myös maallikoille. Siten papeilla ei utrakvistilaisissa seurakunnissa enää ollut yksinoikeutta ehtoollisviinin nauttimiseen ehtoollista jaettaessa. Myös sopimuksessa mainitut ”kasiirit”, joilla tarkoitettiin hussilaisia, saivat, mutta vain Böömin kuningaskunnan alueella, tunnustaa uskoa vapaasti. Muuten useimmat organisatoriset ja liturgiset kysymykset jäivät edelleen hämäräksi ja epäselviksi. Näin ollen utrakvistien saavutukset jäivät puolinaisiksi. Kuitenkin Böömin kuningaskunnassa syntyi tilanne, jossa kaksi eri uskontokuntaa toimi rinnan. Niiden välillä säilyi edelleen pysyvä jännite, joka ei ratkennut ennen kuin vuonna 1620 Bílá Horan (Valkeavuoren) taistelun tuloksena katolisten murskaavaan voittoon.

Sodista ei kylläkään ollut puutetta tšekien hussilaisen kuninkaan **Jiří z Poděbradin** ja Unkarin visusti katolisen kuninkaan **Mátyás Hunyadin** (eli ottamallaan nimellä **Mátyás Corvinus**, suomeksi korppi) ajoista 1460-luvulta lähtien. Paavi **Pius II** (Enea Sylvio Piccolomini) muuttui kirkon pääksi valintansa jälkeen kohta nimekkäästä renessanssihumanistista perinteiseksi vallanhimoiseksi ruhtinaaksi. Niinpä hän ei tietenkään hyväksynyt ”kerettiläistä” kuningasta Jiříä Böömin hallitsijaksi ja yllytti Mátyásin hyökkäämään Böömiin. Tähän Unkarin renessanssikuningasta ei tarvinnut kahta kertaa käskä, hän kun havitteli myös Böömin kruunua.

Ei auttanut, vaikka kuningas Jiří syrjäytti hussilaisen poikansa **Jindřichin** luonnollisesta perimysjärjestyksestä Puolan katolisen kuninkaan vanhimman pojan **Władysław Jagiellon** hyväksi. Kuningas Jiří ei vallitsevissa kriittisissä oloissa uskaltanut perustaa omaa ei-katolista, utrakvistista dynastiaa, varsinkaan kun Puolan katolinen kuningas **Kazimierz IV Jagiello** hänelle suositteli oman vanhimman poikansa Władysławin valintaa seuraajakseen. Myös Ka-

zimierz havitteli pitemmällä aikavälillä Böömin kruunua ainakin suvulleen, jos ei muuten. Böömillä ja Puolalla oli jo vuodelta 1462 ystävyysso-
pimus, tosin Turkia vastaan, ja kun lisäksi Jiří z Poděbradin asema oli heikentynyt Unkarin kuninkaan Mátyásin vallattua Moravan, Sleesian ja Lusatian ja kotimaisten katolisten aatelisten kapinan vuoksi Puolan kuninkaalla Kazimierz IV:llä oli keinot painostaa Böömin kuningasta.

Kuningas kuolee

Pian tämän jälkeen 22.3.1471 kuoli kuningas Jiří z Poděbrad, ”hussilainen kahden kansan (tarkoitti utrakvistien ja katolisten) kuningas”. **František Čapkan** mukaan hänen hallintonsa oli tuonut rauhaa ja taloudellista vaurautta maalle. Ilmeisesti tosin vain varsinaiseen Tšekiin, koska Morava, Sleesia ja molemmat Lusatiat olivat taistelutantereita, jotka Mátyás onnistui valtaamaan. Väliaikaista sijaishallitusta hoitivat leskikuningatar leskikuningatar **Johanna** ja kuolleen kuninkaan poika **Jindřich** ennen puolalaisen prinssin mahdollista valintaa.

©KUVA: WIKIPEDIA

Mátyás Corvinus Andrea Mantegnan ikuistamana.

Pyhä Dominicus polttaa kataarien kirjoja
n. 1200-luvulla.

©KUVA: WIKIPEDIA

Mutta Mátyás Corvinus vaati edelleen hänkin Böömin kuninkuutta, olihan hän vallannut kaikki muut Böömin kuningaskunnan osat, paitsi itse varsinaista Böömiä eli Tšekkiä. Katolinen ylimystö oli Olomoucissa 3.5.1469 valinnut hänet Böömin kuninkaaksi. Mátyásilla oli myös Böömin katolisen aristokratian tuki, mutta ei tšekkien säätyvaltiopäivien olennaisen, utrakvistiläisen osan tukea, Unkarin kuningas kun oli paaville sitoutunut nujertamaan hussilaiset utrakvistit. Niinpä 27.5.1471 Böömin kuningaskunnan yhteiset säätyvaltiopäivät Kutná Horassa vahvistivat Jiří z Poděbradin ja Kazimierz IV:n tekemän sopimuksen ja valitsivat 15-vuotiaan Puolan prinssin Władyslawin Böömin

kuninkaaksi nimellä Vladislav II.

Kuningas Vladislav II hyväksyi säätyjen itselleen vaatimat oikeudet ja lupautui olemaan sekaantumatta kummankaan kirkkokunnan oloihin eli siis noudattamaan vuoden 1436 *Compactataa*, ja sen sisältämiä uskonnollisia vapauksia. Vladislavin aikana todellista valtaa pitivätkin pikemmin Böömin säädyt kuin kuningas. Kuningas oli täysin aineellisesti riippuvainen voimakkaista säädyistä ja niiden resursseista Mátyásin kanssa käydyssä sodassa. Muuan osoitus säätyjen vallasta oli, kun ne valitsivat neljä valtionhoitajaa maalle, kunnes kummankin kuninkaan välille oli onnistuttu välittämään rauha. Böömin kuningaskunnan tuolloista säätyvaltaa voinee jonkin verrata Ruotsin "vapauden aikaan" Suuren Pohjan sodan jälkeen 1700-luvun lopulla: samalla tapaa Ruotsin säädytkin tekivät kuninkaasta melko voimattoman ennen kuninkaan **Kustaa III:n** vallankaappausta. Tätä ylivaltaa Böömin säädyt nauttivatkin aina 1500-luvulle saakka, jolloin Habsburg-sukuiset Rooman keisarit saatuaan Böömin kuninkuuden alkoivat sitoa Böömin kuningaskuntaa tiukemmin Pyhään saksalais-roomalaiseen keisarikuntaan.

Unkari niskuroi

Kun Mátyás sai kuulla Vladislavin valinnasta, hän tietenkin kieltäytyi hyväksymästä vaalin tulosta. Heti seuraavana päivänä Jihlavassa 28.5.1471 hän antoi paavin legatin eli nuntiuksen **Rovarellin** kruunata itsensä Böömin kuninkaaksi. Olivathan Morava, Sleesia ja molemmat Lusatiat hänen valvonnassaan. Ne pysyivät Unkarin kuninkaan hallinnassa aina siihen saakka, kunnes Mátyás Corvinuksen kuoltua Vladislav Jagello valittiin vuonna 1490 myös Unkarin kuninkaaksi. Senkin jälkeen niiden asema jäi pitkäksi aikaa epäselväksi, mikä heikensi edelleen Böömin asemaa sen personaaliunionissa Unkarin kanssa. Vasta 1487 paavi päästi Vladislavin pannasta.

Paavi **Pius II** ja hänen kuuriansa raivostuivat, koska Vladislav oli luvannut jättää utrakvistit rauhaan, vieläpä antaa näille lähes yhdenvertaisen aseman katolisten rinnalla. Niinpä Pius

julisti Vladislavin kerettiläiseksi.

Sota molempien kuninkaiden välillä jatkui vuoteen 1478 saakka. Vuosina 1477 ja 1478 hallitsijat käynnistivät neuvottelut Moravan alueella Brnossa ja Olomoucissa, jotka päättyivät rauhansopimukseen. Vuonna 1478 solmittu rauha Olomoucissa oli Mátyásia suosiva kompromissi. Kumpikin ruhtinas sai pitää Böömin kuninkaan arvon, mutta Morava, Slesia ja molemmat Lusatiat pysyivät Mátyásin hallinnassa. Mátyás Corvinus tunnusti Vladislav Jagellon Tšekin kuninkaaksi. Siihen kuului myös ehto, jonka mukaisesti, mikäli Vladislav kuolisi ennen Mátyasia, koko Böömin kuningaskunta – varsinkin Tšekki mukaan luettuna – lankeaisi Mátyásin hallintaan; jos taas Mátyás kuolisi aikaisemmin, Vladislavin pitäisi maksaa 400.000:n (valuutta tuntematon) arvosta kullassa saatukseen nämä Mátyásin miehittämät Tšekin ja Unkarin välissä olleet alueet takaisin Böömin kuningaskuntaan. Vladislav eli huomattavasti kauemmin kuin Mátyás, joka kuoli huhtikuussa 1490 ilman laillista perijää – laiton lapsi hänellä toki oli. Näin Vladislav joutui maksumieheksi, vaikka Budassa kokoon-tuneet Unkarin säädyt valitsivat hänet myös Unkarin kuninkaaksi.

Olomoucien sopimuksessa määrätty maksu osoittautui liian kalliiksi koko Jagiełło-suvun kannalta ja ennen kaikkea Tšekin säädyille. Silti unkarilaiset kiristivät vasta valittua kuningastaan sillä, vaikka koko alueellinen kokonaisuus, Böömin sotaa edeltänyt kuningaskunta ja Unkari liittämisineen olivat nyt periaatteessa saman kuninkaan hallinnassa.

Liittovaltio rakoilee

Böömin ja Unkarin liitto oli virallisesti pelkkä personaaliunioni, mutta tšekkiläiset historioitsijat ovat valittaneet, että Böömi oli se laiminlyöty osapuoli. Siltä tosiaan vaikuttaa, koska Vladislav siirtyi Prahasta Budaan ja kävi Prahassa vain harvoin, kuten hänen poikansakin teki hänen

kuoltuaan vuonna 1516. Unkarin kuninkaaksi tultuaan Vladislav ei juuri Tšekistä enää piitanut, jolloin maassa vallitsi ylimystön oligarkia.

Niinpä Vladislav oli kyvytön ratkaisemaan hallitsemiensa maiden alueellista kiistaa. Se jatkui niin kauan kuin Jagiełło-sukuiset kuninkaiden valta Böömin ja Unkarin välisten maiden hallinnasta Mátyásin jälkeen ratkesi Böömin hyväksi vasta vuonna 1526, kun Habsburgit onnistuivat saamaan koko Böömin kuninkuuden suvulleen pysyvästi historiallisine lisukkeineen. Unkarin ja Böömin kuningas **Ludvík** tai unkariksi **Lajos II**, kaatui Mohácsin taistelussa osmanneja vastaan vuonna 1526. Unkaristahan jäi vain tynkä jäljelle, kun turkkilaiset valloittavat siitä pääosan. Habsburgeille jäivät vain nykyiset Slovakian, Slovenian ja Kroatian alueet eli pääosin slaavilaisten kansojen asuttamat alueet.

Ennen Unkarin vuonna 1526 Mohácsin taistelussa turkkilaisia vastaan kokemaa romahdusta kiistan kummatkin osapuolet tulkitsivat Olomoucien sopimusta tietysti omien

etujensa kannalta. Osapuolina olivat, kummankin valtakunnan säädyt, koska Jagiełło-sukuiset kuninkaat antoivat kummassakin maassa sovinnolla niille perään suunnilleen joka asiassa. Että Vladislav ylipäätään pääsi kummankin valtakunnan kuninkaaksi johtui siitä, että niin Böömin kuin Unkarin ylimystöt laskeskelivat, että Vladislav olisi sopivasti liian heikko hallitsija kyetäkseen häiritsemään heidän aristokraattista valta-asemaansa kummassakin valtakunnassa. He laskivat aivan oikein niin Böömissä kuin Unkarissakin.

Olomoucien aseleposopimus vuodelta 1478, jonka molemmat kuninkaat Mátyás Corvinus ja Vladislav II Jagiełło vahvistivat seuraavana vuonna, vahvisti kaikesta huolimatta Vladislavin kansainvälistä asemaa. Tunnustettiinhan hänet nyt Böömin kuninkaaksi. Mutta varsinaista Böömiä eli Tšekkiä sopimus rasitti, olihan se menettänyt muut osat Böömin kuningaskunnasta. Eikä Mátyásin hallinto muissakaan Böömin

Montségurin linna, kataarien viimeinen pakopaikka Etelä-Ranskassa.

©KUVA: WIKIPEDIA

kuningaskunnan osissa ollut helpotus, olihan Unkari hänen varsinaisen kiinnostuksensa kohde varsinkin, kun hän oli ensimmäinen alkupe-
räinen unkarilainen kuningas sitten varhaisen Árpád-suvun sammumisen.

Olomoucin sopimus ei tuonut rauhaa Tšekkiin. Uudelleen ryhmittyneillä katolisilla oli kuningas Mátyásin tuki ja utrakvisteilla yhtenä poliittisena ryhmittymänä valinnut tilanne aiheutti uusia ongelmia. Katolisten johtomiehet eivät kuitenkaan luottaneet mihinkään äkkinäiseen käänteeseen uskonryhmien välisessä valtataistelussa, vaan ai-
koivat käyttää hyväkseen kuningas Vladislav Jagellon persoonaa, olihan tämä sentään Rooman katolisen opin tunnustaja. Kuninkaalla itsellään ei ollut mitään tätä vastaan, sillä utrakvistien ha-
jaannus ja katolisten voitto poistaisivat Böömin kuningaskunnalta ”kataarimaan” leiman.

Keitä olivat kataarit?

Kataarit olivat alunperin Ranskassa 1200-lu-
vulla esiintynyt dualistinen uskonnollisen suun-
taus, joka tunnettiin myös nimellä albikenssit. Rooman kirkon kannalta kataarit olivat pahim-
man luokan kerettiläisiä. He eivät kuitenkaan olleet mitään ”esi-hussilaisia”, mutta Rooman kirkon oli vielä 1400-luvulla poliittisesti käy-
tännöllistä samaistaa utrakvistit heihin. Kaikkia kirkon mielestä kerettiläisiä se saattoi myös ni-
mittää kataareiksi.

Myös Vladislav-kuningas kunnan katolisena halusi eliminoida tällaiset kerettiläiset, vaikka paavin hänelle julistama panna oli vielä voimas-
sa. Se ei hänelle, kuten ei muillekaan silloin vie-
lä onnistunut varsinkaan, kun utrakvistit saivat kuitenkin selville katolisten vallankaappauksen valmistelut ja panivat ajoissa toimeksi. Kaiken

lisäksi tuolloin Prahaan saakka muualta yltänyt musta surma, tuo ainainen vitsaus, saattoi myös lisätä yleistä levottomuutta.

Niinpä Prahassa, jossa katoliset kuvittelivat jo käyttävänsä valtaa, puhkesi 24.9.1483 etukäteen valmisteltu kansannousu. Korruptoituneet, lahjotut ja samalla katolisten puolella olevat raadit joutuivat odottamattoman dramattiseen tilanteeseen, jossa he eivät arvanneet etukäteen joutuvansa hakatuiksi hengiltä, heitetyiksi ulos ikkunasta tai yksinkertaisesti teloitetuiksi. Veri virtasi milloin Staré Městossa (Vanha-kaupunki), Nové Měs-

tossa (Uusikaupunki), milloin Malá Stranassa. Yksityiskohtaisemmin sanottuna Vanhankaupungin pormestari heitettiin ulos raatihuoneen ikkunasta ja loput neuvosmiehet vangittiin. Uudenkaupungin kaikki seitsemän neuvosmiestä tapettiin ja heitettiin ulos ikkunasta. Sama toistui myös Malá Stranassa.

Kun raatihuoneet oli vallattu, väkijoukko vyöryi lähellä sijaiseviin vasta uudistettuihin luostareihin, erityisesti Pyhän Ambrosiuksen luostariin. Munkit joko hakattiin hengiltä tai ajettiin matkoihinsa. Luostarit hävitettiin perustuksia myöten. Samoin kävi juutalaiskortteleille, jotka niin ikään tuhottiin täysin.

Itse kuningas Vladislav Jagello pysytteli koko sen vuoden poissa Prahasta. Luultavasti hän teki viisaasti, koska hänestä ei olisi ollut nousevan myrskyn tyynnyttäjäksi, vaikka hän olisi mielellään nähnyt kuningaskuntansa ilman kerrettiläisyydestä johtuvaa mainehaittaa.

Tapahtuneen vimmaisen kansannousun jälkeen Vladislavin oli pakko vahvistaa muutokset Prahassa eri kaupunkien raatien valtasuhteissa. Katolisten unelmat valtasuhteiden muutoksesta heidän edukseen haihtuivat. Utrakvistit sen sijaan kokosivat voimiaan päättäväisinä puolustaa hussilaista perintöään. Katolisten kannattajat saivat kunnon oppitunnin. Hylättyään toivonsa kertakaikkisesta vastavallankaappauksesta katoliset alkoivat yhdessä utrakvistien kanssa suunnitella, miten järjestää heidän keskinäiset suhteensa Böömin kuningaskunnassa.

Kutná Horan maapäivät

Kutná Horan "hopeakaupungissa", 70 km Prahasta itään kokoontuivat maapäivät 13.-20.3.1485 sopimaan uskonrauhasta kummankin kirkkokunnan välille. Katolinen osapuoli tunnusti 49 vuotta aikaisemmin sovitun *Compactatan* legitimitietin. Vasta nyt se vahvistettiin täysin päteväksi toimimaan maan olennaisena osana perustuslakeja. Molemmille kirkkokunnille tunnustettiin oikeus toimia rinta rinnan samanarvoisina. *Compactata* tulisi olemaan lähtökohta ratkottaessa uskonnollisia ja muita niihin liittyviä kysymyksiä.

Sovintosopimuksen oli määrä olla voimassa seuraavat 31 vuotta. Vuonna 1512 sitä kuitenkin jatkettiin "ikuisiksi ajoiksi", kuten keskiaikana oli tapana ilmaista asiat. "Ikuisuutta" kesti kuitenkin vain 55 vuotta, jolloin kysymys uskonvapaudesta siirtyi valtiopäivien ratkaistavaksi. Näin sovintosopimus oli mitätöity. Schmalkaldenin sotaan vuosina 1546-1555 saksalais-roomalaisen keisari **Kaarle V:n** katolisine liittolaisineen ja protestanttisten saksalaisten ruhtinaiden sotaan Böömin kuningaskunnan protestanttiset säätyläiset eivät sen sijaan osallistuneet, koska Unkaria parhaillaan valloittava osmanien Turkki oli sentään heidän kannaltaan vaarallisempi vaihtoehto kuin katoliset saksalaiset. Sitä paitsi olihan keisarin veli **Ferdinand I** valittu parikymmentä vuotta aikaisemmin vuonna 1526 Böömin kuninkaaksi ensimmäisenä Habsburgien sukuun kuuluvana hallitsijana.

©KUVA: WIKIPEDIA

Ingeborg Bachmann.

”Prahan kahvilat, jotka ovat nähneet niin sosialismin kuin kapitalisminkin, muodostavat yhden romaanin näyttämöistä.

Tarkemmat tiedot
Kirjailija(t)
Rauni Paalanen
ISBN
9789522158932
Kustantaja
Ntamo tmi

Kieli
fin
Sivumäärä
288
Julkaisuvuosi
2023

Eva, Evuška

Eero Kettunen

Muutama sana tekstityön moniottelijan **Rauni Paalasen** romaanista *Eva, Evuška*, joka ilmestyi vuonna 2023. Kirjassa kerrotaan kahden naisen, Niinan ja Evan, vuosikymmeniä kestäneestä ystävydestä. Niina on suomalainen, nuoruudessaan taistolaisuutta kannattanut

germanisti ja Eva tšekkoslovakialainen filologi, joka on joutunut elämään lapsuutensa ja nuoruutensa reaalisosialismin ikeessä. Nuoret kielitieteilijät tutustuvat kesällä 1970 Itä-Berlinissä germanistiikan kesäkoulussa, johon osallistuu kirkasotsaisia nuoria niin Itä- kuin Länsi-Euroopastakin.

Romaanissa liikutaan monella aikatasolla. Sen

nykyhetki sijoittuu 1990-luvulle, jolloin Berliinin muuri on enää vain muisto ja Euroopan kahtiajako ainakin virallisesti päättynyt. Nyt jo keski-ikäinen Niina on saanut kuukauden apurahan. Sen turvin hän tutustuu runoilija **Ingeborg Bachmannin** elämään ja tuotantoon tämän kotimaassa Itävallassa, jonne elämä on heittänyt myös Evan. Niinpä ystävykset tapaavat jälleen kerran ja viettävät aikaa keskustellen elämästä keisarillisen Wienin lukuisissa kahviloissa kaupunkiluonnon puhjetessa heidän ympärillään kevääseen.

Kirjan takautumissa kerrotaan naisten ystävyyden alkuvaiheista Itä-Berliinissä ja heidän myöhemmistä kohtaamisistaan Itä-Saksassa ja Tšekkoslovakiassa. Prahan kahvilat, jotka ovat nähneet niin sosialismin kuin kapitalisminkin,

muodostavat yhden romaanin näyttämöistä. Kirjan aikaperspektiiviä laajentavat vielä Evan tarinat sukunsa elämästä toisen maailmansodan molemmin puolin. Evan suvun vaiheiden kautta lukija pääsee sukeltamaan Tšekkoslovakian historian värikkäisiin ja usein niin traagisiin käänteisiin.

Kirjan lukeminen lisää ymmärrystä Slovakian nykytilanteeseen johtaneesta kehityksestä. Kirjassa otetaan myös kantaa naisen asemaan Keski-Euroopassa. Suosittelen kirjaa lämpimästi kaikille Tšekin ja Slovakian sekä yleisemminkin Keski-Euroopan lähihistoriasta kiinnostuneille. Se avaa myös näkymiä suomalaisnuorten taistolaistumiseen 1970-luvun alussa niille, jotka eivät itse ole tuota vaihetta Suomen historiassa kokeneet.

©KUVA: WIKIPEDIA

Berliinin muuri ja
"kuoleman vyöhyke".

